

könyvet. Bizonyára a kirakatban van Franz Leo-nál (Opernring). Watson úr pillanatnyilag Bécsben – a Residenzhotelban – tartózkodik. (Magánközlés!)

Az utóbbi időben feltűnt nekem, hogy angol szemlék kissé ridegen ítélik meg H.-t. Azt hiszem, e közvélemény egy részét korrigálhatnák. Ártani nem ártana.

Őszinte tisztelete kifejezésével

igaz híve

Tenax.

Ui. Kristóffy urat ma szerencsésen megoperálták²
és sokéves szenvedéstől szabadították meg!

9.

1909 ápr. 23

Hodža Milán levele Alexander Brosch von Aarenau őrnagyhoz, a mellékletben Diner-Dénes József szociáldemokrata közíró és szerkesztő hozzá intézett helyzetjelentésével

Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Depot Hohenberg –
Nachlass Erzherzog Franz Ferdinand, II. Briefe¹

Szucsány, [19]09. IV. 23.

Méltóságos Őrnagy úr!

Éppen most kaptam egy megbízható férfiútól, aki naponta érintkezik Andrássy gr. legintimebb politikai szálláscsinálóival², azt a levelet, amelyet bátor vagyok mellékelni, hogy Őrnagy úr eredeti jelentésből ismerhesse meg az ebben a táborban uralkodó hangulatot.

Hétfőn meg fogom kísérlni, hogy Méltóságodnál a Südbahn Hotelből bejelentsem magam, vagy rendelkezését kérjem.

Méltóságod tisztelő híve

Tenax.

Melléklet:

1909 ápr. 22

Diner-Dénes József levele és politikai helyzetjelentése Hodža Milánhoz

Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Depot Hohenberg –
Nachlass Erzherzog Franz Ferdinand, II. Briefe¹
(Francia nyelvű levél fordítása.)²

Bpest 1909. április 22-én.

Kedves Uram!

Tegnap oly beteg voltam, mert elrontottam a gyomromat, hogy lehetetlen volt írnom Önnek. Ma már sokkal jobban érzem magam, mégsem gondolom, hogy Bécsbe megyek, amint akartam. Azt hiszem mégis közölhetem Önnek a következő dolgokat, mint teljesen bizonyosakat.

² A levélíró aláhúzása. – *Hodžát* ez idő tájt kivált az nyugtalanítja, hogy a trónörökös esetleg tárgyalásokba bocsátkozik a függetlenségi koalíció vezetőivel. 1909 március végén (feltehetően már. 31-én) írt levelében – nála szokatlan élességgel – figyelmezteti *Broscht*: „a mostani időpontban balfogásnak kell tekintenem mindennemű összeköttetést H. [Hoheit] és a koalíció vezetői között.” Ha pedig ez elkerülhetetlen lenne, magyar részről *Khuen-Héderváryt* mint „dinasztikus magyart” és *Mihali Tivadart* mint „dinasztikus nem-magyart” javasolja – ellensúlyozásként ezekre a megbeszélésekre meghívni. Ugyanebben a levélben jelzi, hogy *Kristóffy* részletes pro memoriát készített Brosch számára a helyzetről.

¹ L. *Bianchi* idézett közlése nyomán.

² Az eredetiben: Macher.

¹ L. *Bianchi* idézett közlése nyomán.

² Feltehetően más kezével írt, sajátkezű aláírással; helyesírása helyenként pontatlan, rosszul olvasható.

A.³ úr az utóbbi hetekben több megbeszélést folytatott Schönaich úrral és a végén a két úr teljesen egyetértett a katonai kérdésekben. (Ezért volt Hoffman [?] tábornok is Budapesten.) A megegyezést közölték az öreggel is, és ő tudomásul vette⁴ ezt az új katonai „kiegyezést”. Egyéb-ként múlt héten közölték A. úrral, hogy még a Belvedereben is tudomásul vették a megegyezést.

A katonai kérdésekről folyó megbeszélésekkel párhuzamosan A. úr és barátai értekeztek a bankról⁵ is és néhány tisztán formai engedményt javasoltak. Ami ezeket az engedményeket illeti, A. úr nem kapott formális ígéretet, de a megbeszélések mégis oly modorban folytak, hogy A, W⁶ és Sz⁷ [úgy] látták, hogy az utolsó percben meg fogják adni ezeket a koncessziókat. A katonai engedményekkel és ez utóbbi engedményekkel A, W és K megteremthetőnek hitték a fúziót, sőt A. még az utóbbi engedmények nélkül is elfogadta volna a megbízatást egy tisztán 67-es kormány létrehozására és megpróbálta volna új választásokkal megszerezni magának a többséget. Zárójelben meg kell jegyezni, hogy A. elég tisztánlátó volt ahhoz, hogy mindezekhez a kombinációhoz lekösse W. urat, nyilván mert tudta, hogy máskülönben W. úr képes lett volna min-dent meghiúsítani.

Emiatt elodázták a válságot, és amikor a miniszterek felmentek Bécsbe, azt hitték, hogy minden elintéződik a jelzett módon. De milyen meglepetés az uraknak? Megérkeznek Bécsbe, itt mindenütt savanyú arcokat találnak, semmit sem akarnak tudni sem a katonai egyezségről, sem a bankra⁸ vonatkozó engedményekről. Mindenütt „begombolkoztak, sőt elutasítók”⁸. Ezért rendezték tegnapelőtt a Kossuth-klubban a demonstrációt, hogy ezzel kicsit ráerőszakolják Bécsre, és hogy azért küldték A.-t Bécsbe, hogy ha még lehetséges, felélessze a katonai egyez-ményt.

Ez a pillanatnyi helyzet. Ami a jövőt illeti, én így látom a dolgokat: ha Bécsben gyorsan döntenek, akkor a koalíció elveszett. Ha hagyják, hogy W. úr és A. elodázza a válságot, akkor minden úgy marad mint eddig.

Rendelkezett valamit a ház dolgában, amiről Önnek beszéltem? Talán írhatna Losoncra, mert az ügy nagyon sürgős.

Híve

Diner.

Irja meg nekem privát címét.

10.

[1909 jún. ?]

Hodža Milán teljes névvel aláírt levele Alexander Brosch von Aarenau őrnagyhoz a magyar belpolitikai helyzet újabb fejleményeiről és a Hlinka-ügyről

Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Depot Hohenberg –
Nachlass Erzherzog Franz Ferdinand, II. Briefe (M 18)¹

Méltóságos Őrnagy úr!

A helyzet az utóbbi napokban a számtalan, egymással szívosan[?] küzdő személyes törekvés következtében borúsabb mint múlt héten. Legfelül persze az Andrássy—Wekerle politikai párviadal áll, amely úgy látszik, mind jobban kiéleződik.

³ É. Andrássy.

⁴ Mellette zárójelben németül: zur Kenntnis genommen, majd ugyancsak németül az idézőjeles „Ausgleich”.

⁵ Az eredetiben banque helyett hibásan: banc.

⁶ É. Wekerle.

⁷ É. br. Sztérenyi József

⁸ Az eredetiben németül: „zugeknöpft, ja abweislich”.

¹ L. Bianchi idézett közlése nyomán. – A koalíció utolsó heteiben változás következik be *Hodža* és a katonai iroda viszonylatában. 1909 őszétől *Hodža* már nem az időközben alezredebessé előlépő *Brosch* őrnagyhoz, hanem *Freiherr von Bardolf*hoz küldözgeti jelentéseit. Az utolsó *Brosch*hoz intézett levelében (1909. jún. 13.) arról ír, hogy *Stjepan Zagorac* megkereste őt azzal a kérdéssel, vajon a horvát jogpártnak a koalícióval való átmeneti paktuma rossz érzést váltana-e ki „Ő császári Fensége környezetében”. *Hodžát* meglepi a kérdés, továbbítja a katonai irodához: „szíveskedjék nekem – írja *Broschnak* – erre